

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เกษตรกรมักได้รับการจัดให้เป็นผู้รับเทคโนโลยีโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้บรรยายวิชาการ รวมถึงการสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ โดยคาดหวังว่าเกษตรกรจะนำไปปฏิบัติ แม้ว่าวิธีการดังกล่าวอาจจะไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรในแต่ละท้องถิ่น เป็นการขัดแย้งกับความรู้สู่เกษตรกรมากกว่า กระตุ้นให้เกษตรกรรับความรู้ตามที่เกษตรกรต้องการ โดยวิธีการส่งเสริมไม่ได้เน้นการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยให้เกษตรกรเรียนรู้และพัฒนาทักษะในการตัดสินใจด้วยตัวเกษตรกรเอง ประกอบกับการทำงานส่งเสริมการเกษตรด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา ใช้แนวความคิดการทำงานที่ยึดติดอยู่กับการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เกษตรกร (technology transfer oriented) ในลักษณะบนลงล่าง (top down) รวมทั้งประเด็นส่งเสริมการเกษตร (impact point) เน้นหนักในการเพิ่มผลผลิต ซึ่งหลักการดังกล่าวทำให้เกษตรกรขาดความสามารถในการตัดสินใจในการพัฒนาการผลิตของตนเอง อีกทั้งการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ในภาคสนามยังขาดความรู้และทักษะในการทำงานร่วมกับเกษตรกร

การถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร เป็นกระบวนการให้การศึกษาโดยเกษตรกรร่วมกันศึกษาและปฏิบัติด้วยตนเอง เริ่มตั้งแต่การวางแผน ศึกษา วิเคราะห์ ทดลองทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการพบปะกันระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ตั้งแต่เริ่มปลูกเพื่อจะได้เรียนรู้ถึงความเจริญเติบโตของพืชในแต่ละช่วงระยะเวลาการเจริญเติบโต ความสัมพันธ์และการเคลื่อนไหวของสิ่งมีชีวิต ดิน น้ำ และพืช แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อประกอบการตัดสินใจ เป็นการฝึกให้เกษตรกรมีโอกาสดิิด วิเคราะห์และตัดสินใจด้วยตนเอง โดยนำวิธีการที่ได้ผลจากคำแนะนำของทางราชการหรือความรู้จากแหล่งอื่น ๆ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นมาฝึกทำเองแบบง่าย ๆ เพื่อพิสูจน์และเปรียบเทียบผล โดยแบ่งเกษตรกรเป็นกลุ่มภายใต้กระบวนการหรือหลักสูตรที่สอดคล้องกับปัญหาของเกษตรกรแต่ละพื้นที่ เกษตรกรมีโอกาสนำผลมาอภิปรายและตัดสินใจในกลุ่มของตนเอง ทั้งนี้ โดยการช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการหรือผู้อำนวย

ความสะดวกในการจัดอบรม มิใช่ผู้ชี้แนะเช่นในอดีต กล่าวคือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้กำหนดเรื่องหรือหัวข้อ และอาจจะไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร การถ่ายทอดความรู้จะเป็นการถ่ายทอดแบบครั้งเดียว หรือบรรยายตั้งแต่เริ่มปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยวจบในวันเดียว ซึ่งต่างจากกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรที่มีการถ่ายทอดเป็นเรื่อง ๆ ตั้งแต่เริ่มปลูกไปจนจบกระบวนการปลูกพืชตลอดฤดูกาลหรืออายุพืชนั้น ๆ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดอบรม เป็นวิทยากรพี่เลี้ยง ไม่สอนโดยการบรรยาย แต่จะเป็นการอำนวยความสะดวกในการบวนการเรียนรู้ วิทยากรพี่เลี้ยงจะไม่เป็นผู้ชี้แนะหรือให้คำแนะนำเกษตรกร แต่จะจัดการให้เกิดการเรียนรู้ประสบการณ์การปฏิบัติเพื่อให้เกษตรกรสามารถพิสูจน์ได้และเรียนรู้ด้วยตัวเอง นอกจากนี้ยังมีปัญหาท้องถิ่นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พันธุ์พืช ศัตรูพืช ฯลฯ มีบทบาทสำคัญสำหรับประกอบการตัดสินใจ เกษตรกรจำเป็นต้องกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมและแบ่งปันประสบการณ์ระหว่างการฝึกอบรม เพื่อบรรลุผลและมีประสิทธิผลสูงสุด

ด้วยจังหวัดลำปางได้รับอนุมัติโครงการผลิตพืชปลอดภัยจากสารพิษเพื่อพัฒนาไปสู่เกษตรอินทรีย์ ปี 2549 ในการฝึกอบรมนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรเพื่อเป็นวิทยากรพี่เลี้ยงในระดับอำเภอ และถ่ายทอดความรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ 5,000 ราย ในโรงเรียนเกษตรกร 200 แห่ง ใน 13 อำเภอของจังหวัดลำปาง จึงทำให้ผู้วิจัยต้องการจะศึกษานักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่ผ่านการฝึกอบรมตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร เมื่อนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดสู่เกษตรกรจะมีประสิทธิภาพเพียงใด รู้วิธีการถ่ายทอดตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรมากน้อยเพียงใด และมีสมรรถนะในการถ่ายทอดครบถ้วน หรือครบตามหลักสูตรหรือไม่ และมีข้อจำกัดใดที่มีผลทำให้การถ่ายทอดประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว เพราะการฝึกอบรมนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในแต่ละรุ่นแตกต่างกัน เช่น สถานที่ ระยะเวลาการฝึกอบรม หลักสูตร และความรู้ความชำนาญของแต่ละคน ดังนั้นจึงต้องศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกรจังหวัดลำปางว่า มีปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และแรงจูงใจใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินการใดบ้าง เพื่อจะนำไปปรับปรุงพัฒนาและแก้ไขให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

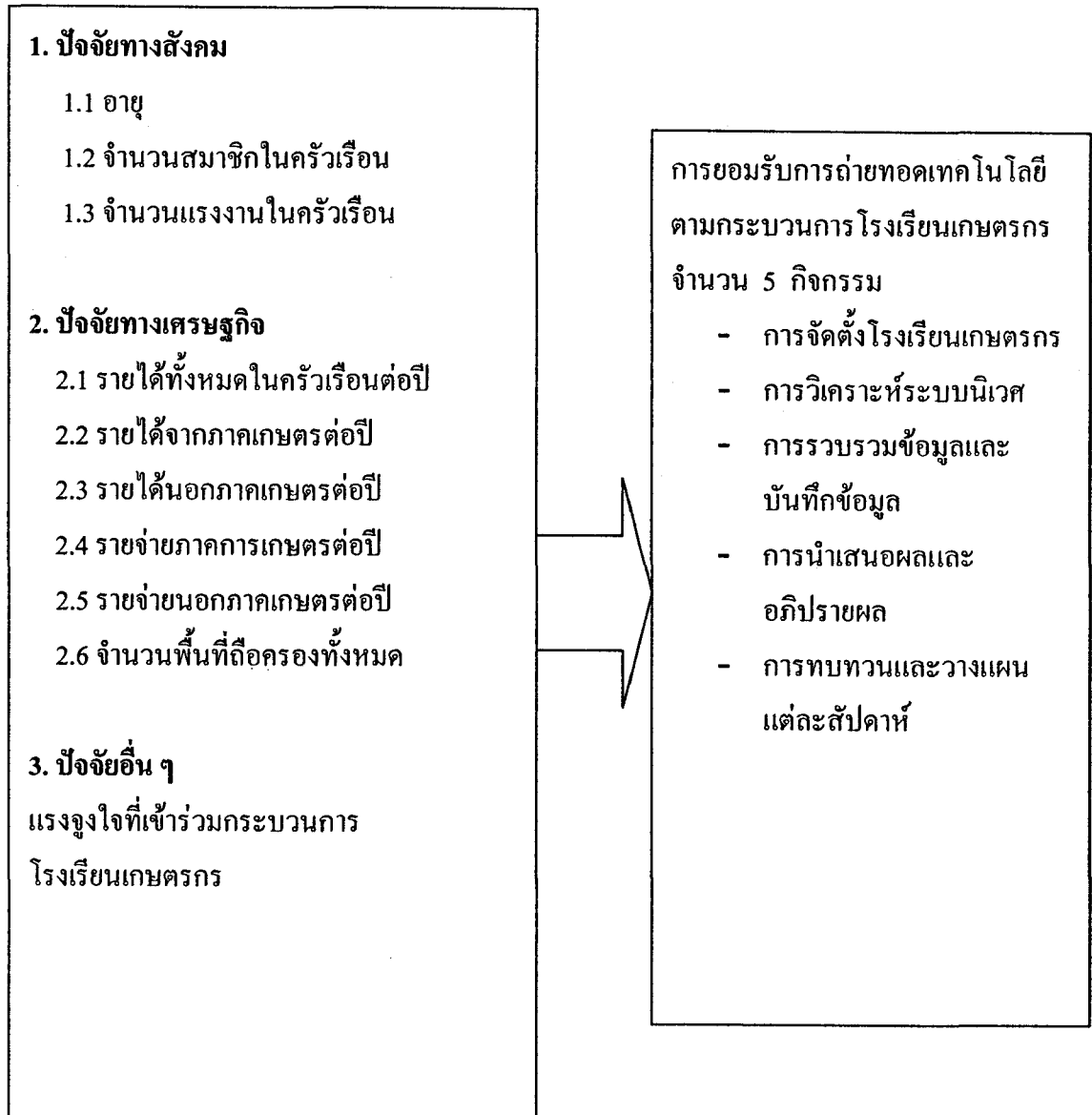
- 2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจและปัจจัยอื่น ๆ ของเกษตรกร
- 2.2 เพื่อศึกษาการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกร
- 2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกร
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการดำเนินงานถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกรจังหวัดลำปาง มีตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน

ปัจจัยเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ทั้งหมดในครัวเรือนต่อปี รายได้จากภาคเกษตรต่อปี รายได้นอกภาคเกษตรต่อปี รายจ่ายภาคการเกษตรต่อปี รายจ่ายนอกภาคเกษตรต่อปี จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด

ปัจจัยแรงจูงใจที่เข้าร่วมกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร

มีความเกี่ยวข้องกับการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกรจังหวัดลำปาง

5. ขอบเขตการวิจัย

เป็นการศึกษาการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำรินแต่ละกิจกรรมของโครงการผลิตพืชปลอดภัยจากสารพิษเพื่อพัฒนาไปสู่เกษตรกรอินทรีย์ ปี 2549 ของจังหวัดลำปาง

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพเกษตรที่เข้าร่วมดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำรินโครงการผลิตพืชปลอดภัยจากสารพิษเพื่อพัฒนาไปสู่เกษตรกรอินทรีย์ ปี 2549 ของจังหวัดลำปาง

6.2 โรงเรียนเกษตรกร (Farmers Field School หรือ FFT) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่นำมาใช้ในการส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ไขปัญหา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้จากประสบการณ์ และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน เพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพดี คู่มากับการลงทุนกระบวนการผลิตปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค

6.3 การบริหารศัตรูพืชแบบผสมผสาน หมายถึง การพิจารณาวิธีการควบคุมศัตรูพืชทั้งหมดที่มีอยู่อย่างรอบคอบ และนำมาผสมผสานกันเป็นวิธีที่เหมาะสม เพื่อใช้ในการลดปริมาณ

ศัตรูพืชโดยมีระดับการใช้สารกำจัดศัตรูพืชหรือการจัดการใด ๆ ให้น้อยที่สุดเมื่อมีเหตุผลอันควร รวมทั้งลดความเสี่ยงที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

6.4 ไอพีเอ็ม (Integrated Pest Management หรือ IPM) หมายถึง การป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน เน้นเรื่องการปลูกพืชที่แข็งแรงโดยการรบกวนระบบนิเวศน้อยที่สุด สนับสนุนกลไกการควบคุมโดยศัตรูธรรมชาติ การจัดการระบบนิเวศเกษตรทั้งระบบให้อยู่ในสมดุล และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ทำการเกษตร

6.5 การวิเคราะห์ระบบนิเวศ (Agro- Eco- System-Analyses หรือ “AESAs”) หมายถึง กระบวนการลดความเสียหายที่เกิดขึ้นจากศัตรูพืชและโรคพืชโดยการตัดสินใจในการจัดการศัตรูพืชด้วยวิธีผสมผสานประกอบด้วยวิธีสำรวจแปลง การวิเคราะห์สถานการณ์แปลงปลูกพืช และวิธีตัดสินใจอย่างถูกต้องในการจัดการแปลง

6.6 แรงจูงใจ หมายถึง สภาพทางจิตใจซึ่งเกิดขึ้นเพื่อจะนำทางให้บุคคลแสดงพฤติกรรมให้ได้มาซึ่งเป้าหมายเฉพาะอย่าง แรงจูงใจจะเกิดขึ้นต่อเมื่อเกิดความขาดแคลนของบุคคล ทำให้เกิดความต้องการ ความปรารถนา ความคาดหวังที่จะได้มาซึ่งเป้าหมายเฉพาะอย่าง นักจิตวิทยาจึงศึกษาแรงจูงใจของความต้องการ แรงกระตุ้น หรือแรงผลักดัน โดยทั่วไปแรงจูงใจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แรงจูงใจทางสรีระ และแรงจูงใจทางสังคม ถ้ายึดเอาสิ่งกระตุ้นเป็นเกณฑ์ในการแบ่งประเภท จะแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะเช่นกัน คือ แรงจูงใจภายใน และแรงจูงใจภายนอก

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกร โครงการผลิตพืชปลอดภัยจากสารพิษ เพื่อพัฒนาไปสู่เกษตรกรอินทรีย์